

Latvijas Nacionālais
kultūras centrs

Jelgavas
novads

NEMATERIĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA
SAGLABĀŠANAS UN POPULARIZĒŠANAS PASĀKUMS

JAUNIEŠU ETNO DIENAS 2024

13.09.-15.09.

Zaļeniekos, Jelgavas novadā

"Par deju (danci) sauc ritmiski noteiktu ķermeņa kustību sekošanu, ko cilvēks izdara savas izpreecas dēļ,"

Jurjānu Andrejs

JAUNIEŠU ETNODIENAS 2024

ZAĻENIEKI, JELGAVAS NOVADS

PIEKTDIENA, 13. SEPTEMBRIS

17.00	Ierašanās, iekārtošanās naktsmītnē	Zaļenieku komerciālās un amatniecības vidusskolas dienesta viesnīca
17.30	Ekskursija Zaļajā muižā	Zaļā muiža
20.00	Vakariņas	Zaļā muiža
21.00	Atklāšana un danču vakars	Zaļenieku pamatskola

SESTDIENA, 14. SEPTEMBRIS

8.00	Brokastis	Zaļā muiža
9.00	Darbnīca nr1. Dejas pamati "Kā lasīt deju", Elīna Kovaļevska	Zaļenieku pamatskolas zāle
10.30	Darbnīca nr.2. "Kadriļas", Inga Dūka	Zaļās muižas mazā zāle (2.st.)
12.00	Darbnīca nr.3. "Kadriļu spēle", Inese Mičule un Ēriks Zeps	Zaļenieku pamatskolas mūzikas kabinets (2.st.)
13.30	Pusdienas	Zaļā muiža
14.30	Darbnīca nr.4. "Deja uz skatuves – knifi un padomi", Ilmārs Dreļš	Zaļenieku pamatskolas zāle
16.00	Darbnīca nr.5. videoklips "Kadriļa no A-Z", Jānis Romanovskis	Zaļenieku pamatskolas zāle, ārā, Zaļā muiža
19.00	Vakariņas	Zaļā muiža
20.00	Danču vakars	Zaļenieku pamatskola

SVĒTDIENA, 15. SEPTEMBRIS

9.00	Brokastis	Zaļā muiža
10.00	Darbnīca nr.6. "Skatuves kustība", Rita Lūriņa	Zaļenieku pamatskolas zāle
12.00	Noslēguma koncerta mēģinājums	Laukums pie Zaļās muižas
13.00	Pusdienas	Zaļā muiža
14.00	Noslēguma koncerts	Laukums pie Zaļās muižas

DZINĒJSPEKS ETNODIENĀS 2024

ORGANIZATORI.

Katrina Feldmane – folkloriste, Latvijas Nacionālā kultūras centra folkloras un tautas mūzikas eksperte, tautas mūzikas grupas "Teikas muzikanti" dalībniece
"Deja mūs pavada visu dzīvi. Kūmas dejodamas izmin nātres pādes dzīves ceļā; kāzās kodaļa, sprēslica pa namu danco, jo vērpēja aizvesta; bedībās minam un izdejojam mīļā cilvēka staigātās takas, lai neraud palicēji. Dejā mēs rodam prieku un stingru stāju. Caur deju mēs mācāmies pielāgoties citiem. Deja ir dzīvīguma un dzīvesprieka atslēga."

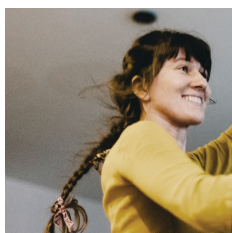

Madara Ziemele – folkloriste, pedagoģe, tautas mūzikas grupas "Teikas muzikanti" dalībniece
"Deja ir dzīvas būtnes kustība, kas izpaužas ar ķermenisko formu palīdzību. Šī kustība veido komunikāciju bez vārdiem kā mākslas darbu."

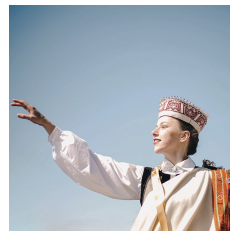
PASNIEDZĒJI.

Ilmārs Drejs – folklorists, horeogrāfs, deju pedagogs, deju kopas "Dzīga" vadītājs, XXVI Vispārējo latviešu Dziesmu un XVI Deju svētku virsvadītājs
"Deja ir dzīve! Katrs savā ritmā kustamies ikdienā, bet kopējā ritmā, kad apvienojamies kopējā dejā."

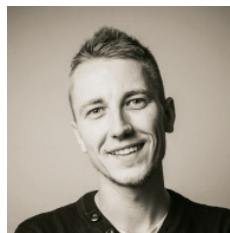
Inga Dūka – azartiska deju praktiķe, deju folkloras kopas "Dandari" vadītāja, *Balfolk* deju kustības pārstāve un organizatore
"Deja – izbaudīt mūziku kustībā, pilnībā. Reizē būt šeit un tagad, pilnībā aizmirsties mūzikā, lieliskā deju partnerī. Vislabākā deja ir ar trakulīgu griešanos, savstarpējas improvizācijas uztveršanu, papildināšanu, atsaukšanos un ieklausīšanos (kopradīšana) un siltu apskāvienu dejas beigās."

Elina Kovalevska – deju skolotāja, tautas deju ansambļa "Zelta sietiņš" pedagoģe, deju ansambļa "Pērle" dalībniece
"Ar godu un lepnumu uzvilkt un nest skaistos latviešu tautas tērpus un skatītājam nodot dejas stāstu, tas ir pats galvenais, kas dejā baro dvēseli līdz pašiem tās dziļumiem."

Inese Mičule – etnomuzikoloģe, pedagoģe, folkloras kopas "Knipati" vadītāja
"Franču horeogrāfs un dejas teorētiķis reiz ir teicis, ka "deja ir kā mūzika, bet dejotāji līdzinās mūziķiem." Šo arī kopā mēģināsim iedzīvināt "Jauniešu Etnodienās"! Savukārt visiem dejotājiem novēlu atcerēties šo: "Gaume vienmēr izvairās no sarežģītām kustībām!" (Žans Žaks Novērs)"

Ēriks Zeps – etnomuzikologs, vokālais pedagogs, pasākumu vadītājs, postfolkloras grupas "Rikši" dalībnieks
"Danči, manuprāt, ir viena no retajām folkloras sadaļām, kas cauri laikiem izdzīvojusi, tik pat kā nemainot savu nozīmi un funkciju. Danču muzikantam danči ir spēlēšanās - savas muzikalitātes izspēle, saspēle ar citu muzikantu ierosmēm, viena gara dramaturģiska kospēle ar dancotājiem."

Jānis Romanovskis – fotogrāfs (gribuvasaru.lv), videogrāfs, režisors (*Wind films*) un labs cilvēks
"Es savu mīlestību pret deju parādu caur bildēm, ar vārdiem to nevar precīzi izteikt. Visi dejuošie cilvēki ir laimīgākie, kādus esmu sastapis. Dejojiet kaut vai savā istabā, ja jums nav citur kur."

Rita Lūriņa – zinātni doktore, profesore, docente, Latvijas Nacionālā kultūras centra Amatierteātru nozares konsultatīvās padomes priekšsēdētāja, skatuves kustības pedagoģe, aktrise
"... Brīvību dejot ir jāatceras un tad jāmacās no jauna. Tāpēc, lūdzu, atrodiēt *jūtūbē* kādu skaņdarbu, kurā atbalsojas jūsu atmiņas, vēlmes, sapņi. Ļaujiet šim skaņdarbam skanēt, atbīdiēt dzīvojamās istabas krēslus un galdu tuvāk sienai... paceliet rokas, izpletiet tās plaši kā spārnus, dziļi ieelpojiet un..." (Rita Lūriņa, no topošās grāmatas "Dejot")."

DEJA

Deja - mākslas veids, cilvēka pašizpaušmes, komunikācijas un pasaules izziņas forma, kurā izmanto ritmiskas, strukturētas vai improvizētas ķermeņa kustības noteiktā laika un telpas rāmī mūzikas pavadījumā vai bez tā (Bāliņa, G. (2024), Nacionālā enciklopēdija, pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/28801-deja-Latvij%C4%81>)

Deja ir tikpat sena kā cilvēka prasme staigāt un skriet. Solis – dabīgs pārvietošanās veids, ir dejas sākuma pamatelements. Deja veidojusies no daudzveidīgiem žestiem un kustībām. Pirmatnējie cilvēki dejojot imitēja dzīvnieku un putnu kustības, kā arī dabas spēku un varenību, vēju, sauli, ūdeni utt. Dejas attīstības pirmais posms attiecināms uz cilvēka mēģinājumu pārvaldīt sava ķermeņa bezgalīgi daudzveidīgās kustību iespējas. Otrais posms zīmīgs ar harmoniski variatīvu kustību saskaņotības kopumu visā ķermenī, koordinēti darbojoties rokām, kājām, galvai, kaklam un sejas mīmikai. Kustībām pakāpeniski mainoties un pakļaujoties mākslinieciskai ietekmei, veidojās dejas māksla, kuras galvenie izteiksmes līdzekļi ir noteiktā sistēmā balstītas kustības un pozas, temps, ritms, kustību dinamika, izvērstis zīmējums, kompozīcija, ķermeņa izteiksmība un mīmika. Dejai attīstoties kā sistēmiskam mākslas veidam, radās nepieciešamība apgūt dejas tehniku. Sāka veidoties dažādas stilu un žanru deju skolas, deju akadēmijas, attīstījās dejas izglītība.

DEJA LATVIJĀ

Par senāko dejas žanru var uzskatīt tautas deju, kas ir tradicionālās kultūras sadzīves deja. Tautas deju sauc arī par etnogrāfisko, tradicionālo, folkloras, autentisko deju, un ļoti būtiski ir, ka to nav iestudējis horeogrāfs. Latvijā tautas deja attīstījās laukos, īpaši tautas svētku norises laikā, kas notika pilsētu laukumos. Par latviešu tautas dejas pirmsākumiem netieši liecina arheoloģiskie atradumi, rakstītās ziņas, hronikas, ceļojumu apraksti.

Senatnē Latvijas teritorijā dzīvojošām ciltīm deja bija godu un gadskārtu ieražu daļa. Cilvēki dejoja upurvietās, pie svētakmeņiem un svētkokiem. Plašākie un bagātākie folkloras avoti, kas liecina par latviešu dejas senākajiem slāņiem, ir tautasdziesmas. No 19. gs. otrās puses tika apkopoti tautas deju un rotaļu apraksti. 20. gs. pasaulē par deju folkloru ieinteresējās profesionāli horeogrāfi, radās tautas dejas apdares un pēc folkloras avotiem veidotas autorhoreogrāfijas un termins "tautas balets" (darināts pēc vācu Volkballet). Latvijā šim terminam atbilst latviešu skatuviskā deja, kas strauji attīstījās pēc Otrā pasaules kara.

(Šis ir izvilkums no dejojotājas, horeogrāfes, pedagoģes, baleta solistes un profesores Guntas Bāliņas raksta Nacionālajā enciklopēdijā)

Tiek uzskatīts, ka jēdziens "tautas deja" latviešu valodā ir ienācis no vācu kultūras, kad 19. gs. sākumā vācu komponists Johans Reihards (Johann Friedrich Reichardt) tā nosaucis kādu vienkāršu, pierakstītu deju melodiju. Latviešu tautas deja pēc etnohoreologa Harija Sūnas klasifikācijas ir latviešu horeogrāfiskās folkloras (līdzās rotaļspēlei, rotaļai, rotaļdejai) daļa (Spalva, R. (2003), Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/136290-latvie%C5%A1u-tautas-deja>.)

DEJU DOKUMENTĒŠANA UN SISTEMATIZĒŠANA

Pirmie pieminējumi par latviešu tautas dejas tradīciju atrodami ceļojumu aprakstos, baznīcu vizitācijas protokolos u. c. dokumentos. Hronikas un senraksti sniedz atsevišķas ziņas par latviešu parašām un kustību norisēm tajās, reliģiskajās ceremonijās, ar maģiju saistītās darbībās. Kopš 16. gs. saglabājušās hronista Baltazara Rusova (Balthasar Rüssow) Livonijas hronikā (Chronica der Prouints Lyfflandt, 1578) rakstītās pirmās liecības par dejošanu, lēkāšanu un dūdu spēlēšanu Latvijas teritorijā.

Par vienu no pirmajiem latviešu valodā izdoto rotaļu krājumiem var uzskatīt vācbaltiešu mācītāja Latvijā Gotharda Frīdriha Stendera (Gotthard Friedrich Stender) "Ziņģu lustes" (1789), kur šadaļā "Danču lustes" ietvertas viņa paša sacerētas ziņģes un rotaļas, bet melodijas ņemtas no vācu rotaļu dziesmām un ziņģēm. 19. gs. otrajā pusē, sākot veidoties latviešu inteliģencei un nacionāliem kultūras procesiem, aizsākas arī tautas deju vākšana un apkopošana: dzejnieks un publicists, jaunlatviešu ideju paudējs Lapas Mārtiņš sagatavoja krājumu "Rotaļnieks" (1886), Kārlis Tarziers un Voldemārs Sams izdeva "Rotaļas mājai un skolai" (1890); par nozīmīgām liecībām latviešu tautas dejas jomā kļūst Krišjāņa Barona "Latvju dainas" un Andreja Jurjāna "Latviešu tautas mūzikas materiāli" (abi darbi no 1894. gada). K. Barona "Latvju Dainu" 5. sējumā nodaļā "Rotaļas (Spēlītes)" ir publicēti rotaļu norišu pavadošie teksti un darbības apraksti, un 3. sējuma 3. grāmatā "Kāzu dziesmas" nodaļā "Mūzika un deja" ir apkopotas kāzās izpildāmas horeogrāfiskās norises. A. Jurjāns pirmo reizi latviešu tautas dejas vēsturē veidoja vārdiskos deju aprakstus, klasificēja tās pēc rakstura un norises veida.

Starpkaru Latvijas laikā tautas deju popularizēšanai pievērsās skolotāja Johanna Rinka un žurnālists Jānis Ošs, izdodot četras burtnīcas ar nosaukumu "Latvju tautas dejas" (1936–1938), kurās ir apkopotas 33 dejas, to apraksti un nošu materiāls. Latviešu tautas deju sistematizēšanā un mācību metodikas izveidē liels ieguldījums ir deju skolotājam Jēkabam Stumbrim, kurš publicēja tautas deju krājumu "Dejosim latviski" divās burtnīcās (1938., 1940.). Krājumā ir nosaukti raksturīgākie tautas dejas elementi kustībās (polka, palēciens, pievilciens u. c.) un zīmējumos (dārziņš, vija, caurdejošana u. c.). J. Stumbris ar fotogrāfiju un grafisko attēlu palīdzību ilustrēja pierakstītās dejas, tā radot pamatus mūsdienu deju pierakstu sistēmai – latviešu skatuviskās tautas dejas notācijai. Latviešu tautas dejas apzināšanā un pētniecībā ievērojama vieta ir Elzas Siliņas monogrāfijai "Latviešu deja" (1939) un tās pārstrādātam izdevumam "Latviešu tautas dejas izcelsme un attīstība" (1982). Lielākais ieguldījums latviešu dejas pētniecībā, klasifikācijā un notācijā pieder H. Sūnam monogrāfijās "Latviešu rotaļas un rotaļdejas" (1966), "Latviešu ieražu horeogrāfiskā folklorā" (1989), "Dejas notācija" (1979) un "Latviešu sadzīves horeogrāfija" (1991). H. Sūna ir apzinājis izplatītāko rotaļu un rotaļdeju variantus un to izvedumu īpatnības dažādos novados, radījis vienotu dejas terminoloģiju, pilnveidojis dejas pierakstu sistēmu – latviešu tautas dejas notāciju, klasificējis rotaļas un rotaļdejas pēc horeogrāfiskiem tipiem. 21. gs. latviešu tautas dejas kompozīcijas pētniecībai ir pievērsusies Rita Spalva monogrāfijā "Dejas kompozīcija" (2018).

(Šis ir izvilkums no Nacionālās enciklopēdijas raksta, ko radījusi horeogrāfe, pedagoģe un profesore Rita Spalva)

AČIKOPS

Izdarišana.

I. Dārziņš.

II. Cauridejošana.

III. Polonēzē; pēdējās 4 taktis kungeem katrā taktī

jāsīt 3 reiz kājām, mūzikai līdz, daļu atkārtot uz kreizo pusi tapat, kājām sitot.

IV. pirmās divi taktis katris apgriez savu damu, otrās divi taktis dejas vidū sit pēc mūzikas 3 reiz plaukstas; trešās divi taktis, tapat ka pirmās, un beidzamās 2 taktis tapat ka otrās. Mūzikas daļu atkārtot, tāpat. V. Vija. Atkārtot ka Poļu kadriļā teikts, izņemot 4. daļu, kur otrreiz sit damas plaukstās, nākošu reiz atkal kungi u. t. t. Vēl jāpēzīmē, ka 4. daļā jābūt veikleem plaukstu sitejeem, ka nenokavē kādu siteenu.

Avots: Latvju tautas mūzikas materiāli (1921), Jurjāns, Andrejs (1856-1922)

Pieejams: Gramatas.Indb.lv

TAISNĀ KADRILĀ

Izdarišana.

- I. Dārziņš.
 - II. Pusvalcis, kuru beidzot nostājās vidū.
 - III. Otri divi pāri valcē apkārt un apstājās pee pirmajeem, taisa, atmuguriski sa-ķērušees, dārziņu.
 - IV. Apkārtvalcis. Atkārtojot kā poļu kadriļā teikts.
- Avots: Latvju tautas mūzikas materiāli (1921), Jurjāns, Andrejs (1856-1922)
Pieejams: Gramatas.Indb.lv

MAKANDUZIS

Izdarišana.

Izvešana. (Pāri neaprobežoti. J. Valdmans.)

Kungi visi nostājas gar veenu pusi, damas gar otru, katra savam kungam pretim. Pirmais pāris, abās rokās saķērušees, sāk deju, un pirms uz labo, tad uz kreiso apgreežas. Pēc tam sākas žigošana, abi žigo, katris veenā galā, tad apmaiņas veetām; pēc tam kungs eeleek savu damu, abu nākošo kungu starpā, un pats eestājas viņu damu starpā. Tad visi seši taisa dārziņu, uz labo un uz kreiso apgreezdamees. Tad sākas tālaka žigošana no ta paša pirmā pāra, tādā pat kārtībā, pee kam atkal damu eeleek nākošo kungu starpā u. t. t. un nu atkal taisa visi 6 dārziņu. Pēc tam žigo atkal tālāk un leek damu nākošo starpā, un tā tālāk, līdz visai rindai cauri. Tad minētais pāris eeņem veetas otrā galā. Nu sāk nākošais pāris, visu tādā pašā kārtībā izdarīt, kā pir-mais to bij darijis. Un tā tālāk visi citi pāri, kamēr beidz. Var arī vēl deju turpināt atkal no gala sākot.

Peezime. Lai gan muziķa šim gabalam pastāv no 4 daļām, tomēr viņas netop eevērotas, bet žigas un rondo izdara pēc patikšanas. Vaj tas pareizi — nav zināms. Avots: Latvju tautas mūzikas materiāli (1921), Jurjāns, Andrejs (1856-1922)
Pieejams: Gramatas.Indb.lv

PUKĪTE PA ĢAMBI

Izdarišana.

I. Dārziņš.

II. Cauri dejošana.

III. Kungi. Vidum tuvojoties, sit muzikai līdz trīs reiz kājām; otra plaukstām, trešā atkal kājām, ceturtā atkal plaukstām. Nākošās 4 taktis katris apgriez savu damu. Daļu atkārtot, visu izdara tāpat damas. Bet ta kā damām roku un kāju sišana mazak pēc dabas, tad to gandrīz arveenu izdara kungi. Peezīme. Tā ka šim gabalam tikai trīs daļas (leekas, ka veenas daļas trūktu), tad arī 1. daļu mēdz tā darīt: otrā atkārtojumā eet viju. Trešā, kā Poļu kadriļa teikts, Ceturtā atkal viju, u.t.t.

Avots: Latvju tautas mūzikas materiāli (1921),

Jurjāns, Andrejs (1856-1922)

Pieejams: Gramatas.lndb.lv

ZAGĻU KADRIĻA

Izdarišana. (4 damas un 5 kungi).

I. Dārziņš (bez 5. kunga).

II. Cauri dejošana.

III. Vija, kurā arī zaglis ņem dalību.

IV. Valse un par zagli nu paleek tas kungs, kurš, valsim sākoties, nav damas dabujis.

Atkārtot, viss kā poļu kadriļā teikts, izņemot pirmo daļu (atkārtojumu), kurā zaglis apgriez damas, tādā kārtā, kā tur teikts otrā atkārtojuma pirmā daļā.

Pēc Legzdu Inga paskaidrojuma, pēc vijas muzikants dod zīmi uz zagšanu. Te ņer katris kungs to tuvoko damu, lai nepaleek par zagli. Kas paleek leeks, tas paleek par zagli. Tad vēl eet "stiki". Atkārtot, kā augšā minets. (izpildīšana līdzīga vācu "kegel – quadrille").

Avots: Latvju tautas mūzikas materiāli (1921),

Jurjāns, Andrejs (1856-1922)

Pieejams: Gramatas.lndb.lv

PIERAKSTIEM UN IDEJAM

